

Morda imata doma celo avto. Popotujeta peš, ker hočeta več videti. Pri nas smo Muslimani. Naši stari so svoje čase romali takole v Meko, tudi po tri mesece. Domov so prihajali polni vtisov. Danes potujejo z letalom, opravijo vse v treh dneh. A žalostni so, ker ni več tistega doživetja kot nekdaj.«

Z najbolj sproščenim in najprijaznejšim pozdravom naju je obdarila mlada Rominja v romskem predmestju Zavidovičev ob Krivaji. Z otrokom v naročju nama je prišla nasproti po cesti in vzkljnila: »A kud idu ovi turisti?« Iz čistega veselja nad življenjem.

Veselo presenečenje je sva doživela v samopostrežni restavraciji v Prijedorju. Pristopil je sam glavni kuhar z imenitno visoko belo čepico, naju vprašal, kako nama je teknilo in zaželel srečno pot. Dan je bil svetel, kljub deževju in makrim nogam.

V klubu upokojencev v Gračanici, kjer so za dan vstaje imeli piščance, so naju za nameček pogostili s pravkar pečenim jajčnim burekom.

»Bujrum, bujrum!« naju je povabil brkat očanec v brezcestni gorski vasi v Sandžaku na svoj vrt na kavo. Imel je gosta in kazal vesel obraz. Nazadnje je razodel svoje gorje. Vsi sinovi so odšli od doma, v dolino. »Bo že še prišel čas, ko bodo spoznali, da je tudi pšenica nekaj vredna, ne le televizor,« se je tolažil.

Nekateri ljudje se popotniku nepričakovano hitro razkrijejo. Lesni delavec v Bosni potoži, da njegovo podjetje ne more prodati lesa, da jih slovensko podjetje rešuje iz zadrege, ker edino še kupuje. Kmet v strumiški dolini razloži, kako težko in s kakšnim tveganjem prodaja papirko in druge pridelke. Pastir v gori pove, da je že tretjič ukazal pokol vseh koz, od ovac pa mleka skoraj ni. Vlaški kmet je prodal vso živino, svoj ponos, ker so vsi štirje sinovi odšli v tovarne, v mesto. Le še svoje njivice obdeluje. Fant iz Makedonije ima zagotovljeno službo na Slovenskem pa ga skrbi, kako se bo naučil jezika. Zna že srbski in bolgarski, a slovenski ne razume nič, če sliši govoriti. Možakar v rudnem gorovju zaupa, da išče zaklade in prosi za mape starega rudnika. Nekdo v svojem navdušenju nad Ljubljano in njenim kopaljščem v Tivoliju celo prizna, da se v tem mestu pogosto mudi po opravkih, ki niso v skladu s postavo. Kmečki fantje v gorah težko dobe neveste. Iz Banije mora marsikdo po nevesto med bosenske Muslimane. V kosovski vasi so sami zbrali petdeset milijonov in napravili električno napeljavo po vseh hišah, občina pa trdi, da nima denarja za priključek na omrežje. Morda se bo na pokrajini kaj dobilo, upajo. Tudi sicer izveva marsikaj. Med drugim vsaj za pet krajev, kjer je bila usodna bitka carja Samojša z Bizantinci leta 1014 na Belasici. Vsak informator je neomajno prepričan, da je njegov kraj pravi. A tudi nekaj, kar je zvezi s slovensko zgodovino. Starec ob Limu blizu Prijepolja pozna Vipavsko dolino in Tolminsko iz časa prve svetovne vojne. Avstrijski okupatorji so ga prisilno mobilizirali za pomožno službo v zaledju soške fronte. Če pobegne, mu pobijejo vso družino, so mu grozili.

»Zdaj vidim, da sem tudi tukaj doma in ne le v Sloveniji.« Tak je bil Andrejev poglaviti vtis. Moj pa, da sva pri vsej raznolikosti narodov, tradicij, življenjskih nazorov, gospodarske dejavnosti in razvitosti vso pot občutila: vse te ljudi povezuje enotna misel in hotenje, da vsi verujejo v svojo prihodnost v naši Jugoslaviji.

Ne moreva se zahvaliti vsem popotnim prijateljem. Rada bi vsaj izpolnila naročilo žene, prodajalke v vaški trgovinici pred Zvečanom: »Pozdravite vse Slovence!«

HELBA

IZTOK TOMAZIN

Poletni večer v Vratih je bil tak kot mnogo drugih. Iz črnine nočnega neba so mežikale redke zvezde v tišino, ki je oklepala temna pobočja. Le iz Aljaževega doma so se hrupni glasovi razlegali v tiho noč. Vesela družba okajenih planinskih razgrajčev je pridno praznila kozarce.

Slonela sva pri vratih. Za trenutek je neki pijanček odvrnil pozornost od steklenice, ki jo je pestoval v tresočih rokah, in pokazal bežno zanimanje za naju. Svoje krmežljave oči je usmeril proti nama, opazovanje pa je zaključil z vprašanjem, ki je zvenelo tako omalovažujoče, da sem se počutil kar malo manjšega.

»A tele dva greta jut'r u steno?!«

Na to njegovo velikodušno mnenje je vplival predvsem najin videz. Jaz, šestnajstleten mulec v strganih pumparicah, in Zelo, le nekaj let starejši, sva se mu pač zdela prezelena za v Steno.

Po tem svojem precej glasnem vprašanju se je spet zatopil v steklenico. Povedal je, kar je mislil, zato ga nisva več zanimala. Da bi se izognila še kakšni podobni oceni veseljakov, ki so napolnjevali pritličje z vpitjem in cigaretnim dimom, sva jo pobrala v posteljo. V sobi sem še dolgo v noč razmišljal, kako nama bo šlo jutri v Helbi.

V pojemajočem mraku še nerojenega jutra je pod najinimi koraki šumel prod v izsušeni strugi Bistrice. V nekakšni duševni otopelosti sem z nejasnimi občutki strmel v steno, ki je vstajala pred nama v naraščajoči svetlobi. Ko sem med zverženimi krošnjami dreves dojemal njeno vedno ostrejšo podobo, sem se začel zavedati, da me čaka doslej moj najtežji vzpon.

Občutil sem rahlo tremo, ko pa sva se bolj približala steni, se je vame naselila ravnodušnost:

»Bo že kako šlo.«

Sledil je prvi dotik s skalo ob začetku vzpona na gredino, po kateri sva prišla v majhen kotel, kjer se začne smer.

Med pripravljanjem opreme sem opazoval steno. Strme, navpične sive plati, prekinjene s temnimi strehami in rumenimi odlomi. Le kje tam gori poteka smer, sem se spraševal, saj v zgornji polovici nisem videl prav nobenih prehodov. Samo enolična sivina nerazčlenjenih plati, ki mi je na trenutke ubijala prostorsko predstavo navpičnega zidu. Visoko se je bočil nad nama v svetlo modrino jutranjega neba.

Počasi mi je vrv začela teči med dlanmi. Želo se je vzpenjal proti plitvemu stebričku z značilno ravno počjo, po kateri poteka najtežji raztežaj v smeri. Nad njim se stebriček in poč počasi izgubita v navpični steni.

Nekaj metrov nad stojščem je Želo počasi začel izginjati za izbočenim skalnim trebuhom na začetku poč. Ko se je potegnil čezenj, ga nisem več videl. Nekaj časa sem še strmel navzgor, pa razen divjih skalnih oblik in koščka neba nisem videl ničesar.

Kmalu sem visoko nad seboj spet opazil rdečo čelado in temno, nerazločno senco pod njo, v kratkih gibih krčevito spojenega s steno v neobstojno celoto, ki včasih človeku pomeni obstanek in življenje. Res čudna kombinacija: sivi odtenki različno vzvalovljenih skalnih oblik, včasih mrkih, trdih, včasih pa vseeno tako domačih, skratka kamniti element, zavzemajoč obsežen prostor in čas. Na drugi strani pa majhen skupek organskih delov, bitje, katerega mehki, ranljivi in neobstojni telesni deli se po vseh naravnih močeh svojih šibkih mišic zajedajo v vdolbinice, razpoke in krčevito tipajo za oporo. Dva tako različna elementa, dve preprosti besedi: skala in človek. Kaj vse se skriva v njunem kratkem zbliznanju, trajajočem nekaj ur ali kvečjemu nekaj dni, ki ga imenujemo plezalni vzpon? To ni le golo plazenje navzgor, v višine, ni le gola telesna aktivnost. Globine zbliznanja človeka in skale so daleč onkraj telesnosti.

Sledil je trenutek moreče negotovosti, ko sem izpel samovarovanje in se zadril: Grem!, končal pa se je, ko so prsti zagrabili za prve oprimke in so se čevlji priselali na drobne stope.

Sprva sem bolj uporabljal roke, v hipni zagnanosti sem na noge kar pozabil in nič me ni motilo, da so mi zabingljale po zraku, ko sem se po rokah vlekel čez previs. Seveda sem se kmalu utrudil in začel malo bolj smotrno izkoriščati svoje okončine. Naslednji raztežaji po lahkih razčlembah so nama bili po težki poč kar v prijetno sprostitev. V opisu sva prebrala, da bova kmalu morala po polici prečiti v levo, do svedrovcev.

Opazila sva jo in ni se nama zdela preveč prijazna, sicer pa je bilo videti vse v redu, edino o svedrovcih ni bilo ne duha ne sluha. Polica je bila splet ozkih ploščadi v različnih višinah, katerih konec se je nenadoma nehal v previsnih plateg, ki so se nama zdele ravno pravnje za svedrovce. Toda naj sva še tako napenjala oči, nisva jih ugledala. Želo je sklenil, da bo splezal do konca police, saj je upal, da jih bo od tam opazil. Med njegovim neuspešnim opazovanjem sem se začel malo dolgočasiti, zato sem se na stojšču lepo izvesil nad globino. Udobno viseč na treh klinih, sem gledal v steno nad seboj. Sama sivina. Sive plošče, še bolj sivi previsi in skoraj črne strehe, za poživitev pa nekaj rumenih odlomov. Prav prijeten pogled je bil to. Tam čez že ne bo šlo, sem si mislil.

Počasi sem obračal glavo navzdol, da bi pogledal, kaj ustvarja Želo pod previsom, pa sem jih ugledal. Svedrovci! Zavpil sem od veselja, čeprav so bili 20 metrov nad nama in sem spoznal, da sva zgrešila polici. Soplezalca je čakalo zoprn vračanje po polici, ki naju je tako grdo zavedla. Kmalu zatem sva bila že na veliki luski, kjer se je začinjala prava polici. Lepo se je zarezovala v navpične plati. Bila je skoraj ravna, ozka, stena nad njo pa nekoliko previsna. Po kratki igrici ravnotežja, ki jo je zahtevala, sem pripeljal do svedrovcev, katerih zarjavela okrogla ušesa so molela iz gladkega, trebušastega previsa. Niso bili ravno vzorno zavrtani, nekateri so bili obrnjeni navzdol, drugi navzgor, toda vseeno so dobro držali.

Ko so se nad previsom spet začele razčlembe, je v ozki razpoki ždel samotni kropar, ki mi je dal precej opraviti, da sem ga dosegel in izpel vrv. Nad njim sem po nekoliko krušljivem skalovju prečil poševno proti levi, do majhnega kotliča na izpostavljenem skalnem nosu, kjer je varoval Zelo. Prostor je bil kar udoben, zato sva sklenila duškati.

Tako se mi je ponudila priložnost, da se podrobneje in v miru razgledam naokoli, pravzaprav le navzgor in navzdol. Nad nama razen previsnega kamina in bleščočih sončnih žarkov, ki so prosojno ožarjali nebo nad steno, nisem videl ničesar. Spodaj pa je bilo precej razglednejše. Najprej seveda nekaj sto metrov zraka, potem pa navpično pod nama vznožje stene, s svetlimi, izpranimi skalnimi skoki, med katere so se zajedale posamezne krpice borne trave in so nižje spodaj prehajale v nežno zeleno preprogo, prepleteno z ozko belo potjo. Sledila je še kratka skalna stopnja, za njo pa slepeča belina snežišča, uklenjenega v ozko krnico, kjer se rojeva Bistrica.

Po snežišču so živahno poplesavale drobne pike, in se v hitrih, zaradi oddaljenosti komaj opaznih zavojih podile po snegu. Za seboj so na snežni ploskvi zapuščale jasno, kačasto sled.

Vsak v svojem elementu, sem si mislil, midva v steni, oni na smučeh.

Ozek, malo previsen kamin naju je pripeljal v globoko črno luknjo. Njeno dno je predstavljal širok, strm žleb, prekrit z drobnim beskom. Tu pa so se začele težave. Ni nama bilo jasno, kako bova prišla iz luknje. Na levi strani je bil gladek, previsen rob, na desni pa ravno tako gladka navpična plošča, nad katero se je prevešal strop luknje.

Zelo ni vedel, kje in kako bi začel, napetosti v naju pa je počasi naraščala. Posledica je bila, da sva začela dokazovati slabe strani najinega besednega zaklada. Preprosteje povedano – preklinjala sva vedno huje.

Skrbno izbrane besede so letele predvsem na pomanjkljiv opis, ki razen tega, da omenja svedrovce in zagozde, ne pove o smeri skoraj ničesar.

Po kratkem samogovoru je Zelo poskusil na desni. Takoj je poskrbel, da mi je postalo pošteno vroče, čeprav sem sedel na vlažnem pesku v hladni luknji. V stropu luknje je bil namreč zagozden velik, rumenkast preperel blok, ki je visel točno nad mano.

Takoj, ko sem bil prišel v luknjo, sem se bal, da bo sam od sebe padel na naju, pa je le miroval. Zelo pa je vanj na vsem lepem začel zabijati klin. Med globokim votlim donenjem se je vse skupaj začelo tresti in z vedno večjim strahom sem buljil v majajočo se skalno klado nad seboj. V moje veliko olajšanje je Zelo nehal razbijati in poiskal razpoko za klin drugje. Čudno zveržen je v širokem razkoraku počasi pridobil višino. Po tretjem poizkusu mi je rekel, da mu do dobrega oprimka manjka 20 centimetrov. Ni šlo drugače, potrebna sta bila klin in lestvica, potem pa mi je vrv spet veselo drsela čez ramena. Kot drugi v navezi sem imel seveda pri prehodu iz luknje manj težav. Preprosto sem se po klinu potegnil navzgor, dosegel dober oprimek, se z desno roko držal zanj, z levo sem izbijal klin, noge pa so mi veselo bingljale po zraku, ker pač nisem imel kam stopiti.

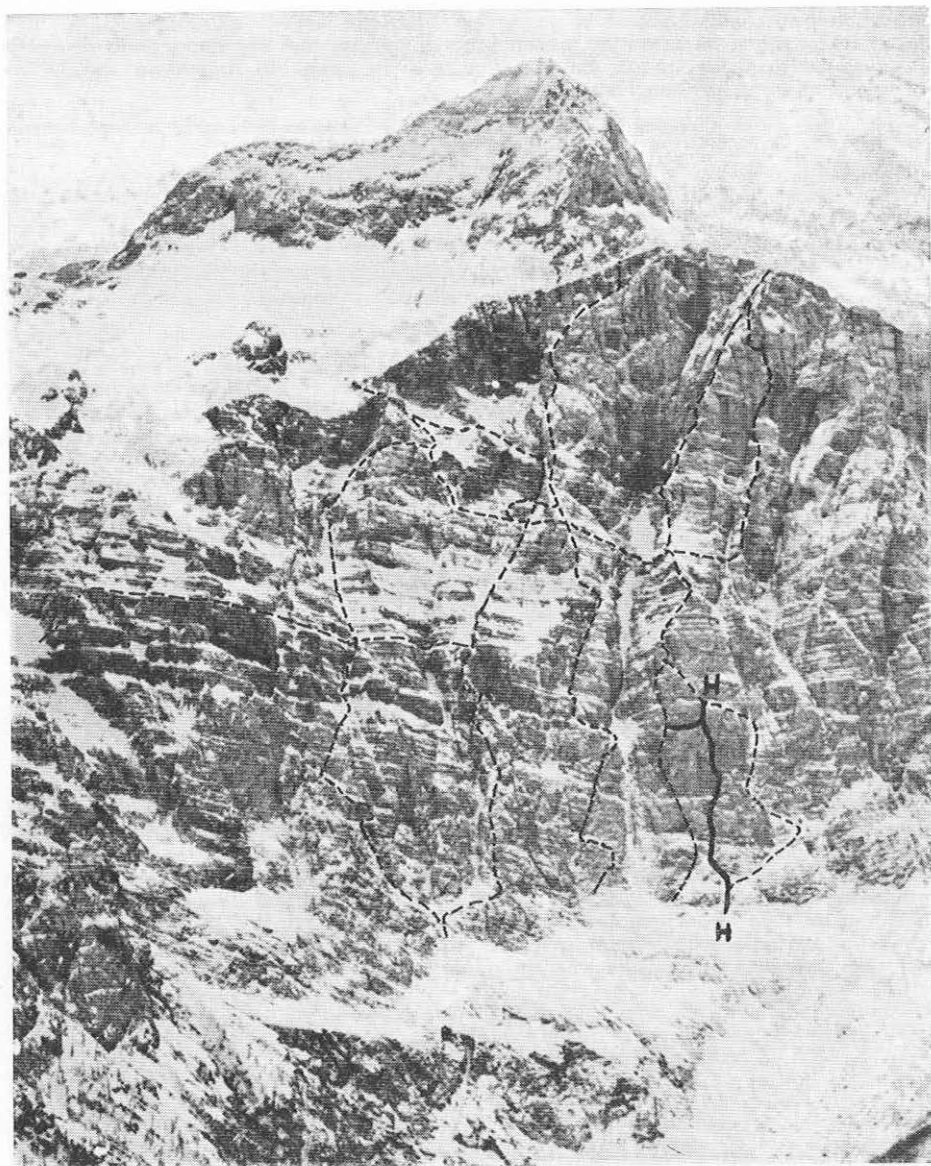
Naslednje stojišče je bilo kmalu nad luknjo ob koničasti odpočeni luski. Raztežaj nad lusko me je tako presenetil, da sem za nekaj trenutkov kar ostremel. Nad menoj se je dvigala čudovita, strma zajeda. Imela je skoraj pravilno obliko, na obeh straneh so bile gladke plošče, stikajoče se pod pravim kotom, med njimi pa kot z ravnilom potegnjena ozka poč. Zajeda se je izgubljala pod veliko temno streho. S pravim navdušenjem sem sledil soplezalcu po zajedi navzgor. Užitek pri plezanju pa ni bil popoln, saj si zaradi bolečin v hrbtu nisem mogel privoščiti vzpenjanja v elegantnem razkoraku, kot je to opravil Zelo.

Pod streho se je zajeda kot odsekana nehala na drobni polički prekriti z rumenim gruščem, dobre pol metra nad njo pa se je že poganjala streha daleč onkraj navpičnice. Pri prvem poskusu, da bi splezal na poličko, sem z glavo butnil ob streho in vrglo me je nazaj. Nato pa sem uporabil nekoliko grši, a uspešnejši način. Sunkovito sem se potegnil navzgor in spraval koleno na poličko, z glavo pa sem se oprl ob streho, da sem lovil ravnotežje. Zatem sem se napol sede odplazil okrog roba, kjer so zoprni rumeni grušč zamenjale prijazne travnate blazinice.

Udobno sem se namestil na zračni polici, Zelo pa se je lotil izstopne variante. Z zanimanjem sem opazoval, kako se je elegantno dvigoval v navpični steni. Njegov ritem je zmotilo le občasno zabijanje potrebnih klinov. Prav nič se mu ni poznalo devet mesecev bivanja v vojašnicah nekje v ravni Srbiji.

Dve uri pozneje naju je v Skalaški smeri prvič pozdravilo sonce. Zleknjena na platah turnca sva si dokončno oddahnila in si čestitala. Krepak stisk rok mi je v tistem trenutku pomenil zgolj formalnost, nekakšen obred, ki pa s svojo preprosto iskrenostjo izraža vse, kar bi takrat najraje na ves glas izkričal v globino: srečo, prijateljstvo, uspeh...

Po Slovenski smeri sva sestopila v dolino, ki je globoko pod nama izginjala v večernem mraku, le stena je prosojno žarela v pojemajoči svetlobi. Njene ostre, izrazite

Del triglavske severne stene – z vrisano smerjo »Helba« (H–H)

poteze so bile še vedno jasne, čeprav so skalne ploskve skupaj z umirajočim dnevom počasi temnele.

Pri vsakem postanku sem se oziral nazaj v steno. Spet se mi je zazdela tako strašna, brez prehodov kot leto poprej, ko sem kot tečajnik z občudujočim strahom zrl vanjo. Toda zavest pravkar opravljenega vzpona v Helbi, mi je temno senco stene vsaj v predstavah naredila bolj domačo.

Bila sva že na ravni poti ob Bistrici, ki je s svojim vedno živahnim šumenjem predirala temo, v kateri je izginilo vse okrog naju. Za trenutek so mi misli krenile med pripovedovanja tovarišev o tragičnem dogodku, ko je preminil Helba, le nekaj sto metrov daleč od smeri, ki danes nosi njegovo ime.

Toda v moji razgreti glavi, kjer so vrvele same vesele misli, se tako žalostna zavest ni mogla obdržati. Srečni spomini pravkar opravljenega vzpona so bili močnejši. Ko sem mesec dni pozneje ves premočen in premražen v siloviti nevihti izplezal na

vrh Sfinge, preklinjajoč vreme in steno, sem v trenutni jezi kar pozabil, da lahko tudi težka smer ostane ne samo kot zavest uspeha, pač pa tudi kot nepozabno doživetje in izvor čudovitih spominov, na katere včasih ne pade niti najmanjša senca. Tak bo zame ostal spomin na Helbo.

Opomba: Smer Helba v severni triglavski steni. 4. ponovitev opravila Zelko Perko in Iztok Tomazin, AO Tržič, 29. VI. 1976. Ocena smeri: V, mesta VI-, 450 m.

O imenu »Helba«: Beseda je izpeljanka iz nemškega izraza za čelado – »helm«, njen nastanek pa je vezan na smešen dogodek, ko so tržiški alpinisti v Avstriji kupovali plezalne čelade. Niso natančno poznali pravilnega nemškega izraza, le njegov približni zven in tako je nekdo prodajalcu rekel, da bi rad kupil helbo, torej čelado. Od tedaj se je ta naključni »lapsus linguae« ohranil in razširil v tržiških alpinističnih krogih. Najbolj znana pa je »Helba« kot vzdevek znanega alpinista Rika Salbergerja. Prijel se ga je kmalu po omenjenem dogodku.

V spomin na njegovo tragično smrt v bavarski smeri so člani AO Tržič preplezali novo smer v spodnji polovici triglavske stene, v strmih odlomih med skalaško in Peternelovo smerjo, in jo imenovali »Helba«.

Avtorja smeri sta bila Luka Rožič-Lenin in Dušan Srečnik-Zobač. Prvič sta poskusila l. 1970 in takrat priplezala do ključnega mesta, ki je opremljeno s svedrovci. Leto pozneje, 4. 7. 1971 sta ista dva – pridružil pa se jima je še Libor Andrlé – izpeljala smer do konca oz. do police, po kateri so izplezali v Peternelovo smer. Dokončna podoba smeri pa je nastala 15. 9. 1974, ko sta Filip Bence in Slavko Frantar preplezala še direktno izstopno varianto do skalaške smeri, s katero je smer dobila bolj estetski potek.

TRI PLEZALSKE MINIATURE

JANEZ ŠUŠTERŠIČ

1. Čehov steber

Minilo je več kot leto dni, odkar sem plezal Preložnikovo smer v Vršičih nad Korošico. Takrat sem opazoval steber levo od naše smeri. To je bil še kos deviške stene. S pogledom sem sledil razčlembam po stebru. Kjer je kazalo, da bo težko, se je pogled ustavil, šele nato je lezel spet navzgor, dokler ni obstal na vrhu. Steber je dobil namišljeno smer, ki mi ni dala več miru.

Poletje je hitro minilo, jesen je bila deževna, zima pa ni prišla v poštev – steber pa je še vedno čakal nedotaknjen. Med tem časom je dobil že ime Čehov steber. Naj ima domače hišno ime, če ga bom že plezal z bratom. Prvi poizkus je propadel že doma, zaradi dežja. Potem je prišla na vrsto še matura, pa izpit in plezanje v Franciji. Še tam sva mislila nanj in govorila: »Ko prideva domov, greva najprej v Čehov steber.«

Ni minilo teden dni, ko smo trije Čehovi in Vanda zdivjali na Korošico. Tokrat sva imela trden namen vsaj poizkusiti, da vidiva, kakšen bav-bav naju čaka. Drugo jutro smo v dveh mešanih navezah preplezali Lukmanovo smer. Vanda in Marjana se odpravita naprej po grebenu Vršičev in preko Dedca na Korošico, midva pa nazaj pod steno. Prvi raztežaj je bil moj. Pridobil sem si to pravico, ker sem smer zasnoval. Po veliki polici hodim sem ter tja ter iščem najboljše mesto za vstop. Zaganjam se v ploščo, pa ne morem nikjer zabiti. Navsezadnje se mi je le posrečilo, čeprav se ne bi bil upal obesiti nanj, če bi bil le deset kilogramov težji. Ko sem ga obremenil, se je obrnil navzdol, a me je obdržal. Od tu naprej je šlo prosto. Dosegel sem ozko poličko. Dva čudovita klina sta me prikovala na steno. Miro je zlezal mimo mene v problem smeri – v »rečnico«. Čez ploščo teko razčlemba. Res jih je malo, toda to je edina možnost. Kot baletka je plezal po drobnih stopih. Na modrem nebu se je odražala njegova silhueta. Z desno nogo je izpodrival levo, da je spet lahko naredil korak. Začel je »šivati« kot šivalni stroj. Potem je uprl koleno ob steno in »šivalni stroj« se je ustavil. Po sedmih metrih je prišel do počí na razu stebra. Poskušal je zabiti normalni klin, pa ni bilo razpoke zanj. Zataknil je U profil v široko razpoko. Ko ga je poskusil zabiti, se mu je kladivo zataknilo za čutarico. Spet je začel »šivati«, končno pa je le rešil kladivo in s hlasnimi udarci spravil klin do ušesa v razpoko. Kmalu se je pokazalo, kako dobro je klin zabiti. Plezal je po stebru navzgor približno štiri metre, ko se je zgodilo. Živčna napetost iz prečnice je mene že minila, gledal sem v drugo stran stene. Takrat pa krik – hipoma se obrnem in vidim: Pada. Plava proti dnu. Nagonsko stisnem vrvi, obdržal bi slona. Ustavi se pod previsom, nemočno visi meter od stene.

»Si cel?«

»Sem.«